

LIBRIS

We know
books

EUSEBIU CAMILAR

**POVESTIRI EROICE
STEJARUL DIN BORZEȘTI**

Prefață de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Coperta: Dana Popescu

Tehnoredactor: Ecaterina Pislă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CAMILAR, EUSEBIU

Povestiri eroice: Stejarul din Borzești / Eusebiu Camilar;
pref. de Lucian Pricop – Ed. a 4-a – București:
Cartex 2000, 2026

ISBN 978-606-091-359-7

I.Pricop, Lucian (pref.)

821.135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Literatura ca lecție de istorie</i> (Lucian Pricop)	7
Când a venit Darius și a cerut pământ și apă	9
Vulturii de pe Cele Șapte Coline.....	20
Mircea cel Mare	32
Păduri înfricoșate	81
Zimbrul	89
Stejarul din Borzești	162
Vrancea	169
Liniștea vântului	187
Pulberi în mers	199
Vremea lui Ion Vodă	244
<i>Glosar</i>	261

Cum preocuparea noastră de azi nu este nici cum evoluează discursul cultural în funcție de politica oficială și nici cât de afini cu malversațiunile istoriei sunt scriitorii români, ne vom opri în câteva rânduri asupra rolului cărții lui Eusebiu Camilar asupra formării unor deprinderi de cunoaștere a trecutului prin intermediul ficțiunii.

Îmbinare între povești, legendă și elemente de istorie consacrată, *Povestirile eroice* sunt construcții narative cu cheie morală. Așa cum folclorul românesc utilizează cu predilecție modele comportamentale cu valoare generală pentru a organiza o lume a satului, narațiunile lui Camilar ating aceeași coardă a sensibilității noastre la un prototip uman exemplar. Pentru că eroii săi sunt ghidați astfel încât să fie credibili pentru copiii (de vârstă școlară) aflați în căutare de supereroi. Cu toată această miză (înaltă și universal valabilă), ceea ce dă veridicitate este paradoxal nu acțiunea, ci comentariul auctorial cu caracter de filosofie a istoriei. Și încă „un detaliu”: libertatea de a fantaza. Expunerea riguroasă este completată cu „pauze” pentru fantazare, pe care cititorul le umple cu propria imaginație creatoare cu acțiune, dialog, identificare cu personajele etc.

De ce îl (de)plângem pe Mitruț, eroul copil din *Stejarul din Borzești*? Pentru că ne înfiorăm la gândul că vremea năvălirilor tătare se poate repeta... iar uciderea unui copil nevinovat (ca orice copil, de altfel) este și azi la fel de gravă cum a fost pe vremea lui Ștefăniță sau a lui Ștefan cel Mare.

Pentru Eusebiu Camilar, elementul de tradiție folclorică ajută la accesibilizarea textului, iar selecția figurilor centrale ale istoriei noastre (Decebal, Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Petru Rareș, Gheorghe Doja, Ion Vodă) vizează aceeași acoperire de audiență. Desigur, publicul țintă este unul școlar, așa încât referința istorică excentrică ar fi diminuat din circulația cărții.

Câteva generații au citit înainte de căderea comunismului această carte sub imperiul unei evadări din cotidianul opriment; alte câteva mii de copii de vârstă școlară s-au contaminat de militantismul patriotic al lui Eusebiu Camilar.

Nu este singurul scriitor colporteur de mesaje înalte în spațiul cultural național. Are predecesori de seamă: Hasdeu, Iorga, Sadoveanu, dar și contemporani ori continuatori de linie: Dumitru Almaș, Alexandru Mitru, Petru Demetru Popescu, George Șovu și mulți alții.

Lucian Pricop

CÂND A VENIT DARIUS ȘI A CERUT PĂMÂNT ȘI APĂ

1

În timpuri vechi, pe pământul nostru, în afară de locuitorii daci statornici, și triburi rățăceau din loc în loc!

Să ne închipuim bunăoară șirurile de care cu coviltir, venind dintr-o zare, străbătând șesuri uscate, zile și săptămâni, și pierzându-se în altă zare. Deasupra lor, în înălțimi, stăruia o trambă uriașă de colb galben. Se auzeau sfâșietoarele mugete ale vitelor însetate, nechezăturile cailor, strigătele miilor de oameni, lătrăturile câinilor legați dinapoia carelor. Bărbați aspri mergeau călări în frunte. Din când în când își puneau mâna streășină, toropiți de dogoarea îngrozitoare. Așa mergeau, de săptămâni lungi, mereu către Apus. Deodată, iscoadele trimise înainte se arătau călări pe un dâmb, tipărite pe văzduhul roșu. Făceau semne din sulite și din coifuri. Întreaga omenire pribeagă se oprea: mai încolo nu se putea merge, căci pășunile căutate erau potopite de alt trib! Spre a-și face loc, trebuiau să se adune numaidecât bărbații viteji! Și așa, carele rămâneau singure, oastea urca dâmbul și stătea câteva clipe înmărmurită. Apoi se auzea un răcnet înfiorător. Copitele cailor cutremurau pământul. Dâmbul rămânea gol, numai dincolo de el se auzea în tot lungul nopții vuietul bătăliei. Așa își făceau loc pribegii. Oastea se întorcea în zori, obosită și cu multă răritură. Carele porneau mai departe și copleșeau valea largă. Se aprindeau focurile, în timp ce străji călări se vedeau tipărindu-se pe cer către

tuspatru zărilor. Liniștea lor avea durata vântului, iar bucuriile durata ierburilor. Viața aceasta i-a făcut aspri, neînduplecați, și vestiți luptători. Aveau de cucerit și de apărut totul, de la firul de iarbă și stropul de apă. Popasul lor dura până ce straja zărea într-un punct cardinal o trambă de colb.

2

Către aceste locuri și către acești oameni a urcat Herodot, în viața sa scursă între 484 și 431, înainte de timpul nostru. Călăuzit de o istovitoare sete de cunoaștere, marele istoric grec a urcat până la Marea Neagră sau Pontus Euxinus, cum i se spunea mării noastre pe atunci. Și-a făcut ochii roată spre depărtări. Și-a pus mâna streășină, să vadă și să scrie tot ce vede. Și a scris tot, în celebrele lui *Istorii*...

Astfel, în a patra carte, Herodot arată cum s-au neliniștit odată triburile din nordul Istrului¹, auzind că se apropie perșii, cu cel mai mare și mai vestit dintre regii lor, Darius, fiul lui Histaspes.

În jurul unei fântâni s-au adunat grabnic căpeteniile triburilor Taurilor și Neurilor. Au venit și căpeteniile androfagilor și melanhiienilor. Apoi, niște călăreți au spintecat zărea dinspre aria gelonilor. Și căpetenia budinilor s-a arătat, și împreună cu ceilalți s-a mirat când s-a arătat ceata sarmaților, îmbrăcați și ei și caii lor în plăci de fier strălucitoare. Toți erau gata de cuvântare. Deodată s-au mulțumit să ridice spre bărbi și să închine ulcioare cu apă rece.

Trebuia să mai vină, tocmai din Munții Asfințitului, de pe lângă râul Maris², mândrul și temutul rege al agatârșilor. A venit și acesta, îmbrăcat în veșmânt țesut cu aur, cu diademă de aur și sandale de aur. Ceilalți i s-au plecat.

– Fii ai vânturilor! a început cu trufie agatârșul. Înainte de a trece la rostul acestei adunări, vă rog să binevoiți a vă îndulci cerul gurii cu miere de la noi din Agatârșia...

¹ Dunărea. (n.a.)

² Mureșul. (n.a.)

Astfel zicând, a făcut semn însoțitorilor săi. Îndată s-au înfățișat pe talgere de aur faguri proaspeți. Pribegii au mușcat din faguri și de plăcere au plesnit din limbi. Agatârșul zâmbea de mare mândrie. Soarele îi fulgera în diademă. S-au înfățișat tipsii și tăvi cu podoabe de aur. Pribegii le priveau cu îndoială. Făceau chiar semne de dispreț față de lucirile metalului; ei erau fiii vânturilor și nu înțelegeau mândria acestui trufaș statornic! Ce preț avea viața lui și a seminției sale dacă prinseseră rădăcini și nu mai simțeau năvalnica bucurie a luptei neconținute pentru ierburi și adâncimea somnului cu pumnul sub cap, pe pământ fierbinte?

Hotărât, se aflau față în față două lumi. Și agatârșul îi privea lung. Zâmbea stins: ce fel de regi erau ei, dacă veșmintele lor miroseau a fum și nu știau cum să bea nici apa, nici vinul, decât din țestele prinșilor în luptă? Unii aveau la oblânc, ca semn al vitejiei și puterii, legături vechi de piei omenești!

– Fii ai vânturilor! a dat cuvânt agatârșul, în timp ce seara venea din păduri și întinderi. Faceți cum binevoiți, dar eu unul nu voi sări împotriva lui Darius, căci nu vreau să-mi stric liniștea! Dar oare de ce întârzie de la adunare Idantirsus al Sciților?

Astfel zicând, agatârșul și-a pus mâna streășină, către adâncul depărtării dincotro tocmai se zărea colb în vâlmășag.

– Iată-!... a strigat neurul.

– Frați din pustie! a strigat Idantirsus, descălecând. Ceasul încercării se apropie...

– Să se apropie! a răspuns agatârșul cu răutate. Noi avem de gând să ne vedem de liniștea noastră!

Idantirsus i-a privit lung, pe rând. A înțeles că agatârșul spunea adevărul, că adică dacii și sciții vor rămâne singuri în fața puhoiului persan de aproape un milion...

– Atunci, cu bine... a rostit scitul. Dacă-i pe-atât, dacă mă lăsați singur, voi dovedi că și fără voi nu pier! Cu bine, fii ai vânturilor...

Și-a întors calul. S-a îndepărtat cu ceata sa și cu triburile de pământeni daci. Era crunt sub coif Idantirsus!

– Nu te îngrijora, rege al sciților, a dat cuvânt Scopazis, căpetenia de credință.

– Nu te îngrijora! a spus și o căpetenie a dacilor. Vom lupta după exemplul bunicilor mei, daci statornici de multe secole pe aceste locuri: vom seca și vom otrăvi fântânile! Vom da foc pădurilor și câmpiilor! Astfel, oștile cotropitoare se vor măcina clipă de clipă, de sete și foame, luptând doar cu umbrele noastre, căci mereu ne vom feri din calea lor!

I-a plăcut lui Idantirsus cuvântul dacului!

Deci, cum au ajuns în tabere, a făcut semn din sabie în jos, către Istru.

Pe celălalt mal al fluviului se și zăreau focurile persane.

Un neînchipuit vuiet arăta că dușmanii poposesc înainte de a zvârli pod peste fluviu.

3

Darius cotropitorul nu venea asupra acestor pământuri dintr-o ambiție deșartă, nici din setea de mărire: venea și-ntr-o răzbunare pentru o înfrângere, dar și atras de bogățiile extraordinare ale Daciei!

După ce stropșise Babilonul, venise neconținut, târând după sine un milion de oameni. Pe mări pluteau neconținut spre aceste locuri șase sute de galioane. Cum a ajuns la Bosfor, Darius a dat poruncă arhitectului Mandrocles din Samos să arunce peste strâmtoare pod. Au trecut în Tracia. Au străbătut-o. Ajungând la apa Istrului, Darius a poruncit grecilor din Ionia, care-l urmau, să alcătuiască pod de vase.

– Vai de voi, daci și sciți! spunea el, uitându-se peste fluviu.

– Nu te grăbi, rege! i-a întors cuvânt înțeleptul sfetnic Gobrias. După cât îi cunosc eu pe daci și după veștile aduse de iscoade, numai ușor n-are să ne fie...

Darius a scrâșnit. A spumegat ca uraganul asupra mării. S-a liniștit, cunoscând bunăcredința și înțelepciunea sfetnicului. Pe

sub ochii săi crunți au trecut pedestrimile și călăreții. Pe urmă au dat buluc pe pod adunăturile de catări, asini, care cu poveri.

Înainte de a porni în drumul cotropirii, Darius și-a strâns laolaltă căpeteniile. Le-a tot vorbit despre faima și mândria imperiului persan; despre prăzile de război ce le aveau înainte. Dar inima năvălitorului nu bătea cum trebuie! Îi era rușine că acum, după ce cucerise lumea, amestecând cu pulberea cele mai puternice oști, tremura ușor în fața necunoscutului dacic... Totuși își ținea firea. După ce a gândit adânc, a cerut să i se aducă o curea. I s-a adus. Darius a făcut pe ea șasezeci de noduri! L-au întrebat căpeteniile ce rost aveau nodurile acelea. El a răspuns:

– Aceste șasezeci de noduri înseamnă șasezeci de zile! Mă duc în necunoscut! Vă rog deci, pe voi, grecilor de la Ionia, să rămâneți aici, să păziți podul! Începând de azi, în fiecare zi, seara, să desfăceți câte-un nod, astfel însemnând trecerea zilelor! Și dacă în șasezeci de zile nu mă întorc, să desfăceți podul și să vă întoarceți pe la casele voastre, în Ionia, căci va însemna că eu, Darius, am fost înfrânt și ca pulberea m-am risipit...

Astfel zicând, Darius a pornit. Târa după sine pedestrimi încercate și cavalerii neîntrecute. Cu cât înaintau, ura lui Darius creștea, dorul de luptă îl secătuia. A dat oștirilor semn de desfășurare. S-a repezit în frunte, cu spada ridicată, când a deslușit înainte, departe, un pâlă de umbre. Însă umbrele s-au făcut nevăzute, ca umbrele. Câmpiile au prins a arde. Soarele bătea înspăimântător. Rezervele de apă erau pe sfârșite. Fântânile erau secate, otrăvite sau astupate. Oștenii deznădăjduiți se îngrămădeau la râuri, cucerind un strop de apă cu prețul vieții. Și iar se arăta pâlcul de umbre. Darius iar se repezea înainte, însă afla numai pustia goală și arsă.

În vremea asta, Idantirsus însoțit de Scopazis, Taxaces și de vestiții conducători ai dacilor, se trăgeau tot mai în adâncul pustiei. Lăsau în urmă câte un pâlă de oșteni, cu poruncă să aștepte dușmanul până la o bătaie de săgeată. Cum ajungeau perșii la depărtarea hotărâtă, ei se prefăceau că fug, dar cum își porneau caii în galop, trăgeau din arcuri peste umăr, semănând groaza și

moartea în rândurile urmăritorilor. Au tot înaintat perșii, astfel amăgiți de iscusitul Idantirsus. Zilele treceau ca apa. Țara din fața lor era mai înfricoșătoare, mai arsă. În sfârșit, cam pe când ionienii rămași la pod desfăcuseră poate al treizecelea nod, Darius a primit veste de la iscoade că dacii și sciții sunt aproape, gata să primească lupta...

Darius s-a închinat către zeii focului. Taberile lui toată noaptea s-au frământat, ascuțindu-și armele. S-au și repezit înainte, într-un geamăt, dar au văzut și de data asta că și săgețile lor, și lăncile aruncate, și pietrele din praștii străbat umbrele, căci Idantirsus și ai săi făcuseră cale întoarsă încă de la începutul nopții. Înăbușit de ură, Darius a trimis acest cuvânt către Idantirsus și căpeteniile dacilor:

Tu, cel mai ciudat dintre toți oamenii, de ce fugi? Dacă te socoți destul de tare spre a te lupta cu mine, luptă-te odată! Iar dacă te știi slab, adă-mi mie, stăpânul tău, pământ și apă...

Și au dat răspuns Idantirsus și căpeteniile dace:

O, persane, află! Niciodată n-am fugit de teama cuiva, și nici acum nu fug, ci pribegesc așa cum pribegesc și în timp de pace! De ce nu lupt cu tine? Ia aminte: noi nu ne temem că ne vei cuceri cetățile și pământurile cu semănătură, căci n-avem nici cetăți, nici pământuri semănate! Deci, neavând nici de unele, nici de altele, de ce ne-am lua la luptă? Află, însă, că avem și noi niște locuri statornice: mormintele părinților noștri! Încercați și le aflați, și îndrăzniți și jefuiți-le, și atunci veți vedea cum știm noi lupta! Acesta este răspunsul nostru! În ce privește pământul cerut și apa cerută, n-avea nicio grijă, căci îți voi trimite la timp tot ce ți se cuvine! Dacă te socoți stăpân peste mine, îți și spun de pe acum: plângi mai bine, o, rege, și te cutremură!

În vremea asta nodurile de la curea scădeau. Darius se gândea la întoarcere. Și vrând Idantirsus și căpeteniile dacilor să-i macine

oastea, întrebuntau fel de fel de viclenii, să-l mai întârzie în pustie. Ici-colo lăsau ocoale și staule pline, ca vrăjmașii să mai aibă cu ce-și amăgi foamea.

Strașnic s-au mirat perșii, într-o noapte, auzind neînchipuită larmă într-o tabără a dacilor! Întrebând Darius ce se întâmplă, tot înțeleptul Gobrias i-a dat răspuns:

– Vrăjmașii noștri se joacă fugărind un iepure...

A scrâșnit Darius, dar a tăcut, înțelegând până în adânc ce vor să arate dacii, că adică și el va fugi ca iepurele...

În sfârșit, când moartea și descurajarea măcinau perșii mai tare, Idantirsus și-a adunat căpeteniile. După sfat lung, au trimis lui Darius sol, purtând cu sine o pasăre, un șoarece, o broască și cinci săgeți...

– Iată, în sfârșit... a strigat bucuros Darius, citind semnele tocmai pe dos. Iată, acești pământeni se predau, cu pământul și apa lor! Oare nu trăiește șoarecele pe pământ și nu se satură ca omul? Nu trăiește broasca în apă? Și, deci, nu-i așa că prin semnul ei predau apele Daciei? Oare pasărea nu seamănă cu calul, prin puterea ei de fugă? În ce privește săgețile, se știe doar că prin ele se predau armele!

Însă s-a ridicat de la locul său tot înțeleptul Gobrias. A cuvântat astfel:

– Nu te bucura, o, Darius, ci întristează-te mai curând! Ai binevoit a citi semnele tocmai cum nu trebuie. Iată cum le citesc eu: Dacă nu veți zbura de pe la noi ca păsările, o, perși! Dacă nu vă veți preface în șoareci, în fundul pământului să vă ascundeți, în broaște, dacă nu vă veți preface, să vă ascundeți în adâncul mălurilor, veți cunoaște puterea săgeților noastre, și niciodată n-o să vă mai întoarceți de unde-ați pornit! Luați aminte...

Văzând bine că Gobrias citise adevărul, Darius s-a gândit la fugă, dându-și seama că niciodată nu se va putea lupta cu pământenii Daciei. A coborât la Istru, părăsindu-și bolnavii și răniții...

Astfel a pățit-o Darius cotropitorul, când a venit pe la noi să ceară pământ și apă! Pe cei căzuți în lupte, dacii și sciții i-au îngropat cu deosebită fală, adică așezați pe cai și înarmați cu armele, și au ridicat deasupra lor dâmburi înalte de pământ spre amintire.

4

Mai târziu, după întâmplarea cu Darius, s-a stropșit asupra Daciei alt cotropitor îngâmfat, Lisimachos al Macedoniei. Dacii viețuiau în liniște și muncă, fără să poștească să-și arunce venin din ochi peste hotar străin.

A fost zdrobit și Lisimachos, iar fiul său, Agatocles, prins în luptă. Comandantul dac Dromichetes l-a trimis însă pe Agatocles înapoi acasă, părintelui său, deși acesta îi pustiise țara. Ba, la ducere, l-a încărcat cu daruri nenumărate.

Drept aceea, îngâmfatul Lisimachos a adunat și mai tare oaste, o sută de mii de oameni! Iar s-a repezit asupra dacilor! De data asta însă și dacii s-au gândit la străbuni și la strategia lor! Au dat și ei foc semănăturilor! Au astupat și ei fântânile sau le-au otrăvit! Oștile cotropirii piereau urmărind zadarnic pâlcuri răzlețe! După un timp, ajunsă la capătul puterii și răbdării, inima lui Lisimachos crăpa! Însă, pe când se pregătea poate să-și ia tălpășița peste Istru, dacii lui Dromichetes ca din pământ au răsărit! L-au înconjurat! L-au supus ascuțitului nimicerii!

Lisimachos și-a plecat trufia!

Și-a întins repede brațele să primească lanțul sclaviei!

Însă Dromichetes i-a zâmbit.

L-a petrecut chiar, la cetatea Helis.

L-a pofțit la masă...

Mirat se uita Lisimachos, mai mirate se uitau căpeteniile lui!

Și s-a întins, în cetatea Helis, pe malul Istrului, la umbră, întâi o masă aleasă, cu farfurii de aur. Și s-au adus și linguri de aur.

Macedonenii și-au făcut ochii mai mari, când bucătarii și paharnicii au prins a căra mâncăruri rare și vinuri scumpe. Se uitau mai mirați, cum alături de masa lor se întindea o masă

simplă de lemn, cu străchini de lemn. Lângă pocalele de lemn s-au adus vase de lut ars pline cu apă. Ca bucate, au fost aduse doar dăraburi de pită...

– Pofțim și ospățați! a dat cuvânt Dromichetes către Lisimachos, arătându-i masa cea scumpă.

S-au așezat năvălitorii la masa scumpă! Dromichetes și ai săi la cea săracă.

Și pe când macedonenii cărau la gură mâncărurile și băuturile, Dromichetes s-a ridicat și a cuvântat astfel:

– Binevoiește, Lisimachos, părinte al meu, și spune-mi: „Care din aceste două mese e mai bogată: a noastră sau a voastră?”

– De bună seamă că a noastră! a dat Lisimachos răspuns, neînțelegând tâlcul.

– Dacă-i așa, bunule părinte, binevoiește și-mi răspunde la altă întrebare: „Dacă masa voastră e mai bogată, ce căutați în sărmanul pământ al dacilor? De ce nu vă mulțumiți cu bogăția voastră? De ce veniți și ne stricați sărmanele câmpii și așezări? O, părinte al meu, îmi poți da răspuns la întrebarea asta?”

Lisimachos a înghițit în sec. Și-a plecat în jos obrazul bine biciuit cu acest cuvânt. S-a ridicat. Și-a cerut iertare. A făgăduit că niciodată nu va mai cotropi pământuri. Ba, după cum arată scrierile, i-ar fi înapoiat lui Dromichetes cetățile luate la năvălirea dintâi! Alte cărți spun că s-au și înnemurit, Dromichetes luând de soață pe fata lui Lisimachos.

Așa a pățit-o îngâmfatul, când a trecut Istrul a doua oară!

5

După cum tot scrierile mărturisesc, dacii cu o mână țineau plugul, cu cealaltă spada! Erau neîntrecuți arcași. Ca ploaia curgeau săgețile lor otrăvite în venin de viperă! După cum se spune în cărți, și îndeosebi după cum spune Herodot, ei credeau că suflul nu are moarte. Se închinau cerului albastru. Erau aprigi la petreceri, temuți băutori de vin, și poate de aceea coborau *polisteii*, vestiți preoți ai zeilor Zamolxis și Gebeleizis, tocmai